

نقش حمایت دانشگاهی در شکل‌گیری قصد کارآفرینانه دانشجویان کارشناسی کشاورزی: مقایسه دو دانشگاه بوعلی‌سینا همدان و سمنگان افغانستان

سعید کریمی^۱، فاطمه سپهوند^۲ و احمد سلمان مکریت^۳

۱- استادیار گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه بوعلی‌سینا.
۲- دانشجوی دکتری توسعه کشاورزی، گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه بوعلی‌سینا.
۳- دانشجوی کارشناسی ارشد نوآوری و کارآفرینی کشاورزی، گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه بوعلی‌سینا.

چکیده

برای درک بهتر قصد و رفتار کارآفرینانه، عوامل محیطی باید مد نظر قرار گیرند؛ اما در ادبیات تحقیق تأثیر این عوامل بر رفتار فردی کمتر مورد توجه قرار گرفته است. در این پژوهش، بر پایه‌ی نظریه‌ی رفتار برنامه‌ریزی شده، رابطه حمایت دانشگاهی با قصد کارآفرینانه دانشجویان کشاورزی در دو کشور همسایه و فارسی زبان ایران و افغانستان بررسی شد. جامعه مورد مطالعه شامل ۱۲۵۰ دانشجوی کارشناسی کشاورزی در دانشگاه بوعلی‌سینا (۶۵۰ تن) و دانشگاه سمنگان افغانستان (۶۰۰ تن) بود که با استفاده از جدول بارتلت و روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای با انتساب متناسب، ۴۵۲ تن از آن‌ها (۲۳۱ نفر از دانشگاه بوعلی‌سینا در ایران و ۲۲۱ نفر از دانشگاه سمنگان در افغانستان) برگزیده شدند و داده‌های مطالعه با استفاده از پرسش‌نامه استاندارد شده از آن‌ها گردآوری شد. روایی شکلی پرسش‌نامه با نظر اعضای هیأت علمی دانشگاه بوعلی‌سینا تأیید شد. پایایی ابزار پژوهش نیز با استفاده از محاسبه آلفای کرونباخ برای مقیاس‌های اصلی پرسش‌نامه (در دامنه بین ۰/۸۱ تا ۰/۹۲) ارزیابی و تایید شد. داده‌های پژوهش با استفاده از مدل‌یابی معادله‌های ساختاری و روش حداقل مربع جزیی تحلیل شد. نتایج نشان داد که حمایت دانشگاهی رابطه مثبت و معنی‌داری با نگرش و کنترل رفتار درک شده دارد و از سوی دیگر، نگرش و کنترل رفتار درک شده هر دو به طور مثبتی بر قصد کارآفرینانه تأثیر دارند. نتایج این مطالعه به درک تأثیر حمایت دانشگاهی بر قصد کارآفرینانه و پیش‌آیندهای آن در دو کشور فارسی زبان و در حال توسعه کمک می‌کند. نتایج هم‌چنین نشان می‌دهند که اهمیت نسبی عوامل انگیزشی (یعنی نگرش، هنجارهای ذهنی و کنترل رفتاری درک شده) و پیش‌آیند آن‌ها (یعنی حمایت دانشگاهی) در دو کشور بسیار شبیه هستند و از کاربرد موفق نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده در پیش‌بینی قصد کارآفرینانه در کشورهای غیرغربی حمایت می‌کنند.

نمایه واژگان: قصد کارآفرینانه، نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده، حمایت دانشگاهی درک شده، دانشجویان کشاورزی.

نویسنده مسئول: سعید کریمی

رایانامه: skarimi@basu.ac.ir

پذیرش: ۱۳۹۸/۱۲/۲۸

دریافت: ۱۳۹۸/۱۰/۰۶

مقدمه

زمینه و محیط به ویژه محیط دانشگاهی چگونه کارآفرینی را در بین دانشجویان ارتقا می‌دهد و رفتار کارآفرینانه آن‌ها را شکل می‌دهند، به صورت یک چالش باقی مانده است (والتر و همکاران، ۲۰۰۶). محیط دانشگاه و حمایت‌هایی که می‌تواند در زمینه کارآفرینی به دانشجویان ارائه دهد از جمله عوامل محیطی محسوب می‌شود که می‌تواند نقشی حیاتی در شکل‌گیری قصد کارآفرینانه آن‌ها و متعاقباً رفتار کارآفرینانه‌شان بازی کند (لاگویا گونزالز و همکاران، ۲۰۱۹). معدود تحقیقات انجام شده در این زمینه هم اکثراً در کشورهای در حال توسعه صورت گرفته، و نیاز به بررسی این موضوع در کشورهای در حال توسعه و غیرغربی بیش‌تر احساس می‌شود.

برای پر کردن این خلأها، این پژوهش دو هدف را دنبال می‌کند. نخست، با مرور ادبیات تحقیق در زمینه قصد کارآفرینانه، مدلی را پیشنهاد می‌دهد که با ترکیب عوامل درونی (عوامل انگیزشی و روان‌شناختی) و عوامل بیرونی (عوامل محیطی)، عوامل تعیین‌کننده قصد کارآفرینانه را بررسی می‌کند. به طور مشخص‌تر، این مطالعه حمایت‌های دانشگاهی درک شده را با نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده ادغام می‌کند. دوم، این روابط را در دو کشور فارسی زبان و در حال توسعه با یکدیگر مقایسه می‌کند. این مطالعه هم‌چنین کاربردهای دوگانه دارد: تئوریک و مدیریتی. از دیدگاه تئوریک، این پژوهش به دنبال ترکیب عوامل نهادی با مدل TPB می‌باشد تا از این طریق خلا موجود در ادبیات تحقیق را که تاکنون عمدتاً متمرکز بر عوامل فردی و روان‌شناختی مؤثر بر قصد کارآفرینانه دانشجویان بوده است را پر کند. از دیدگاه مدیریتی و آموزشی هم، این پژوهش برای آموزش‌گران و سیاست‌گذارانی که به دنبال ارتقای و بهبود سطح کارآفرینی در بین دانشجویان و دانش‌آموختگان هستند، کاربردهای متعددی دارد.

همان‌طور که بیان شد، یکی از رایج‌ترین و جامع‌ترین مدل‌های شناختی مورد استفاده در تحقیقات کارآفرینی، نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده می‌باشد (شلاگل و کونینگ، ۲۰۱۴). این نظریه توسط آجزن (۱۹۹۱) ارائه شده است و مطابق با پایگاه

کارآفرینی به عنوان یک منبع حیاتی ایجاد اشتغال و بهره‌وری و رشد و توسعه اقتصادی مورد تایید همگان است (کریمی و همکاران، ۱۳۹۱). به همین دلیل، پیش‌بینی رفتار کارآفرینانه یا تصمیم برای شروع یک کسب و کار جدید یک موضوع تحقیقاتی جالب است که توجه زیادی را به خود جلب کرده است (کروگر و همکاران، ۲۰۰۰). ولیکن شناخت دقیق پیش‌آیندها و پیامدهای هر رفتار ارادی و هدفمندی نیاز به درک کامل قصد نسبت به آن رفتار را دارد، زیرا قصد تنها بهترین پیش‌بینی‌کننده رفتار برنامه‌ریزی شده می‌باشد (آجزن، ۱۹۹۱). در نتیجه، قصد کارآفرینانه یعنی تمایل یک فرد برای صاحب کسب و کار خود بودن یا شروع یک کسب و کار جدید (کروگر و همکاران، ۲۰۰۰)، عموماً به عنوان مهم‌ترین تعیین‌کننده رفتار کارآفرینی مورد ادعان بسیاری از محققان می‌باشد (کولورید و ایساکسون، ۲۰۰۶؛ کوتونن و همکاران، ۲۰۱۵). در چند دهه گذشته، مدل‌های مختلفی برای بررسی قصد کارآفرینانه پیشنهاد شده است. اما نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده^۱ (آجزن، ۱۹۹۱؛ TPB) یکی از معروف‌ترین و معتبرترین مدل‌هایی است که برای مطالعه قصد کارآفرینانه به کار رفته است. شلاگل و کونینگ (۲۰۱۴) بیان می‌کنند که TPB مدل غالب در ادبیات تجربی درباره قصد کارآفرینانه در اکثر مطالعات منتشر شده در مجلات (۷۲ درصد) و مبتنی بر نمونه‌های دانشجویان (۶۵ درصد) می‌باشد. اما علی‌رغم استحکام و کاربرد گسترده نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده، عوامل محیطی/ نهادی تقریباً در ادبیاتی که از نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده استفاده می‌کنند، غایب هستند (لی و همکاران، ۲۰۱۹). بسیاری از صاحب‌نظران معتقدند که تحقیق درباره قصد کارآفرینانه نباید تنها بر عوامل فردی و روان‌شناختی متمرکز کنند، بلکه باید نقش اکوسیستم و محیطی که کارآفرینان (بالقوه) در آن منابع مورد نیاز برای شروع کسب و کارشان را دریافت می‌کنند، را نیز بررسی کنند (فایول و لینن، ۲۰۱۴؛ شلاگل و کونینگ، ۲۰۱۴؛ روندی، ۲۰۱۷). حل این مساله که

نسبی آن‌ها در رفتارها، موقعیت‌ها، نمونه‌ها و کشورهای مختلف یکسان نخواهد بود. بنابراین مطالعه حاضر در قدم اول به بررسی روابط بین قصد کارآفرینانه و سه عامل انگیزشی (یعنی نگرش آن‌ها نسبت به کارآفرینی، هنجارهای ذهنی و کنترل رفتاری درک شده) در بین دانشجویان کشاورزی می‌پردازد.

درباره رابطه هنجارهای ذهنی و قصد کارآفرینانه یافته‌ها متناقض هستند. بعضی از تحقیقات به ویژه در ایران، نشان می‌دهند که هنجارهای ذهنی با قصد کارآفرینانه رابطه ضعیفی دارد و در بسیاری از موارد، معنی‌داری نمی‌باشد (کریمی، ۲۰۱۹؛ کریمی و همکاران، ۲۰۱۷). در همین رابطه، بعضی از صاحب‌نظران بیان می‌کنند که هنجارهای ذهنی شکل ویژه‌ای از سرمایه اجتماعی هستند و بنابراین ممکن است بر دیگر پیشایندهای قصد یعنی نگرش و کنترل رفتاری درک شده تأثیر داشته باشد (لینن و سانتوس، ۲۰۰۷). تحقیقات انجام شده هم نشان می‌دهند که هنجارهای ذهنی با نگرش کارآفرینانه و کنترل رفتاری درک شده رابطه مثبت و معنی‌داری دارد و قصد کارآفرینانه را به طور غیرمستقیم از طریق این متغیرها تحت تأثیر قرار می‌دهد (لینن و چن، ۲۰۰۹؛ تریودی، ۲۰۱۷). بنابراین، در این پژوهش هم رابطه‌ی بین هنجارهای ذهنی با نگرش نسبت به کارآفرینی و کنترل رفتاری درک شده بررسی می‌شود. هم‌چنین نقش میانجی نگرش نسبت به کارآفرینی و کنترل رفتاری درک شده در این رابطه‌ها بررسی می‌شود.

هرچند که تحقیقات مختلف بیان‌گر اهمیت نسبی هر سه عامل انگیزشی در پیش‌بینی قصد کارآفرینی می‌باشد (کریمی و همکاران، ۲۰۱۴)، اما همان‌طور که کریمی و همکاران (۲۰۱۷) بیان می‌کند تحقیقات قصد کارآفرینی باید بر فرایندهای اجتماعی و شناختی که هر دو گروه عوامل شناختی درونی (مثل خودکارآمدی و نگرش) و نهادی بیرونی (مثلاً حمایت‌های دانشگاهی) را در برمی‌گیرند، بیش‌تر تمرکز کنند. بنابراین در این مطالعه سعی شده است تا با استفاده از رهیافت اجتماعی-شناختی

اطلاعاتی وب‌آو ساینس^۲ این مدل در بیش از ۵۰۰۰ مقاله علمی مورد استفاده و استناد قرار گرفته است. نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده برای تبیین و پیش‌بینی قصد و رفتار در زمینه‌های مختلف پژوهشی نظیر علوم پزشکی، روان‌شناسی و بازاریابی به کار رفته است. کارآیی و توانایی این مدل در پیش‌بینی قصد و رفتار کارآفرینانه نیز در مطالعات مختلف ثابت شده است (کریمی و همکاران، ۲۰۱۴؛ شلاگل و کونینگ، ۲۰۱۴؛ آیکولوا و همکاران، ۲۰۱۱). همان‌طور که کروگر و همکاران (۲۰۰۰) بیان می‌کنند کارآفرینی یک فرایند عمدی و از روی قصد می‌باشد که در آن افراد با شناخت و ادراکی که دارند برای انجام رفتار شناسایی فرصت، ایجاد کسب و کار و یا توسعه آن برنامه‌ریزی می‌کنند.

مطابق با نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده، مهم‌ترین تعیین‌کننده رفتار کارآفرینی، قصد کارآفرینانه می‌باشد. در برگشت قصد کارآفرینانه توسط سه مؤلفه یا سازه انگیزشی متأثر می‌شود: (۱) هنجار ذهنی (یعنی فشار اجتماعی درک شده توسط فرد برای انجام یا عدم انجام رفتار، مثلاً شروع یک کسب و کار جدید)؛ (۲) نگرش نسبت به رفتار (یعنی ارزشیابی مثبت یا منفی شخص از انجام رفتار، مثلاً شروع یک کسب و کار جدید)؛ (۳) کنترل رفتاری درک شده (درک فرد از میزان دشواری یا آسانی رفتار و میزان موفقیت وی در انجام یا عدم انجام آن رفتار، مثلاً شروع یک کسب و کار جدید) (کریمی و همکاران، ۱۳۹۴؛ لینن و چن، ۲۰۰۹). این مفهوم در واقع مشابه مفهوم خودکارآمدی بندورا (۱۹۹۷) می‌باشد. در هر دو مفهوم، احساس ظرفیت برای انجام رفتار مورد نظر بسیار مهم می‌باشد (فیشبین و آجنز، ۲۰۱۰).

پژوهش‌گران مختلف مدل TPB را برای بررسی قصد کارآفرینانه دانشجویان به کار برده‌اند و ثابت کرده‌اند که سه عامل انگیزشی (نگرش، هنجارهای ذهنی و کنترل رفتاری درک شده) با قصد کارآفرینانه آنان رابطه مثبتی دارند (کروگر و همکاران، ۲۰۰۰؛ کریمی و همکاران، ۲۰۱۴؛ آیکولوا و همکاران، ۲۰۱۱). ولیکن قدرت تبیینی و اهمیت

کریمی و همکاران، ۲۰۱۷؛ تورکر و سلکوک، ۲۰۰۹؛ زولو و همکاران، ۲۰۱۷؛ بای و همکاران، ۲۰۱۴. برای مثال، تریودی (۲۰۱۷) دریافت که محیط دانشگاهی درک شده بر قصد کارآفرینانه دانشجویان از طریق کنترل رفتار برنامه‌ریزی شده تأثیر معنی‌داری دارد. مطابق با ایگلسیاس سانچیز و همکاران (۲۰۱۶) دانشگاه از طریق رایبه دروس کارآفرینی و ایجاد فرهنگ کارآفرینی می‌تواند نقش برجسته‌ای در توسعه ادراک، شایستگی، اعتماد به نفس و عزم دانشجویان ایفا کند. تورکر و سلکوک (۲۰۰۹) دریافتند که ابعاد مختلف محیط دانشگاهی مانند حمایت آموزشی بر قصد کارآفرینانه دانشجویان تأثیر مثبتی دارد. فراتحلیل‌های مختلف هم حاکی از تأثیر آموزش کارآفرینی به عنوان یکی از انواع حمایت‌های دانشگاهی بر قصد کارآفرینانه‌ی دانشجویان دارد (مارتین و همکاران، ۲۰۱۳؛ بای و همکاران، ۲۰۱۴). کریمی و همکاران (۱۳۹۵)، (۲۰۱۶) گزارش دادند که آموزش کارآفرینی تأثیر مثبتی بر نگرش نسبت به کارآفرینی، هنجارهای ذهنی و کنترل رفتاری درک شده دارد. سعید و همکاران (۲۰۱۵) هم گزارش کردند که حمایت دانشگاهی درک شده از طریق کنترل رفتاری درک شده بر قصد کارآفرینانه دانشجویان تأثیر دارد. شی و همکاران (۲۰۱۹) هم گزارش کردند که بین محیط دانشگاهی و قصد کارآفرینانه از طریق خودکارآمدی کارآفرینانه رابطه مثبتی وجود دارد. لاگویا گونزالز و همکاران (۲۰۱۹) دریافتند که محیط دانشگاهی از طریق کنترل رفتاری درک شده و نگرش کارآفرینی بر قصد کارآفرینانه تأثیر مثبتی دارد. بنابراین، در این پژوهش هم فرض می‌شود که ادراک دانشجویان از محیط دانشگاهی با قصد کارآفرینانه، نگرش به کارآفرینی، هنجارهای ذهنی و کنترل رفتاری درک شده‌ی آن‌ها رابطه‌ی مثبتی دارد.

مطابق با نظریه TPB عوامل دیگر مانند عوامل محیطی و شخصیتی، قصد و رفتار کارآفرینانه را به طور غیرمستقیم از طریق عوامل مجاورتر یا عوامل انگیزشی مدل یعنی نگرش، هنجارهای ذهنی و کنترل رفتاری درک شده تحت تأثیر قرار می‌دهند

الگوی تلفیقی تهیه شود که اثرات هر دو عوامل نهادی و شناختی بر قصد کارآفرینانه افراد را مورد بررسی قرار گیرد (وایلانت و لافیونت، ۲۰۰۷).

همان‌طور که بیان شد اگر در جامعه‌ای برای یک شغل معین ارزش قایل شوند، می‌تواند بر انتخاب آن شغل توسط افراد جامعه مؤثر باشد (مولر و توماس، ۲۰۰۱). کاربرد این مبحث در زمینه کارآفرینی در دانشگاه هم می‌توان گفت اگر چنین رفتاری در محیط دانشگاه مورد پسند و تشویق قرار گیرد و حمایت‌های لازم از آن صورت پذیرد، تعداد دانشجویانی که حرفه‌ی کارآفرینی را انتخاب می‌کنند، ممکن است افزایش پیدا کند (انگل و همکاران، ۲۰۱۱؛ نبی و لینن، ۲۰۱۳؛ تریودی، ۲۰۱۷). ذکر این نکته ضروری است که دانشگاه تنها از طریق آموزش به بهبود قصد و رفتار کارآفرینی دانشجویان کمک نمی‌کند، بلکه می‌تواند روش‌ها و اشکال دیگر حمایت (مانند برگزاری کارگاه‌ها و کنفرانس‌های کارآفرینی، دعوت از کارآفرینان برای رایبه سخنرانی، انجمن‌ها و مراکز کارآفرینی و انکوباتورها، دسترسی به مدل‌های نقش) را برای تشویق و توسعه علاقه، آگاهی، دانش و مهارت کارآفرینی دانشجویان رایبه دهند. باید توجه داشت که وجود یک محیط حمایتی شرط کافی برای افزایش قصد کارآفرینانه دانشجویان نیست، بلکه ادراک دانشجویان از حمایت‌های دانشگاهی که آن‌ها دریافت می‌کنند، مهم می‌باشد. به همین دلیل، در این تحقیق مجموعه حمایت‌های دانشگاهی تحت عنوان حمایت دانشگاهی درک شده نام برده و سنجیده می‌شود.

اگرچه تحقیقات گسترده‌ای در زمینه تأثیر آموزش و محیط دانشگاه بر قصد کارآفرینانه دانشجویان صورت نگرفته است، اما معدود تحقیقات انجام شده هم حکایت از رابطه این دو متغیر دارند. بر اساس ادبیات تحقیق بین محیط و حمایت دانشگاهی درک شده و قصد کارآفرینانه‌ی دانشجویان رابطه وجود دارد (پرمنند و همکاران، ۲۰۱۶؛ سعید و همکاران، ۲۰۱۵؛ سسن، ۲۰۱۳؛ چوی و همکاران، ۲۰۱۸؛ ژانگ و همکاران، ۲۰۱۴؛

کنترل رفتاری درک شده و قصد کارآفرینانه) و رابطه متغیرهای انگیزشی با قصد کارآفرینانه احتمالاً در بین دو کشور متفاوت باشد.

روش تحقیق

این پژوهش از نظر ماهیت کمی، از نظر هدف کاربردی و از نظر روش گردآوری داده‌ها میدانی بود. همانند تحقیقات پیشین در زمینه قصد کارآفرینانه و محیط دانشگاهی، این تحقیق هم بر تحقیق کمی و دانشجویان تمرکز داشت. به علت این که سازه‌های مورد تحقیق غالباً ماهیت روان‌شناختی داشتند، نمونه‌های دانشجویان یک گام نخست مهم در بررسی اساس روان‌شناختی برای رفتارها ارائه می‌دهند، هم‌چنان که در ادبیات مدیریت و کارآفرینی این امر تایید شده است (آودیا و همکاران، ۲۰۰۰؛ اوربن و کوچینگا، ۲۰۱۷). تمرکز بر یک نمونه دانشجویان برای بررسی کارآفرینی امکان بهبود توانایی‌های پیش‌بینی‌کننده را می‌دهد و زمینه مساعدی برای پرورش بذر کارآفرینی را فراهم می‌آورد. به علاوه، دانشجویان اغلب استعداد، علاقه و انرژی برای تبدیل شدن به نسل بعدی کارآفرینان را دارند (اوربن و کوچینگا، ۲۰۱۷). علت انتخاب دانشجویان کشاورزی برای مطالعه هم آن است که هر دو کشور ایران و افغانستان عمدتاً کشورهای کشاورزی هستند و ارتقای کارآفرینی در این بخش از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار است و احتمال بیشتری دارد که دانشجویان این رشته در آینده به خوداشتغالی و کارآفرینی روی بیاورند.

این پیمایش بر دانشجویان سال سوم و چهارم دوره کارشناسی رشته‌های کشاورزی از دو دانشگاه ایران و افغانستان تمرکز داشت. تمرکز بر دانشجویان سال سوم و چهارم به این سبب بود که این افراد نسبت به دانشجویان ورودی جدید معمولاً تصور و دورنمای نسبتاً روشن‌تری از برنامه و تصمیمات شغلی و حرفه‌ای خود برای آینده دارند و به احتمال زیاد درگیر تصمیمات حرفه‌ای خود هستند (کریمی و همکاران، ۲۰۱۴). جامعه مورد مطالعه شامل ۱۲۵۰ دانشجوی کارشناسی کشاورزی در دانشگاه

(آجزن، ۲۰۱۱؛ لورتی و کاستوگیووانی، ۲۰۱۵). تحقیقات انجام شده در این زمینه نشان می‌دهند که نگرش به کارآفرینی، هنجارهای ذهنی و کنترل رفتاری درک شده، رابطه بین عوامل محیطی و قصد کارآفرینانه را میانجی‌گری می‌کنند (لاگویا گونزالز و همکاران، ۲۰۱۹؛ کریمی و همکاران، ۲۰۱۷). برای مثال، کریمی (۱۳۹۴) در تحقیق خود گزارش کرد که محیط نهادی از طریق نگرش به کارآفرینی و کنترل رفتاری درک شده رابطه غیرمستقیمی با قصد کارآفرینانه دارد. لاگویا گونزالز و همکاران (۲۰۱۹) هم در تحقیق خود دریافتند که نگرش نسبت به کارآفرینی و کنترل رفتاری درک شده رابطه بین محیط دانشگاهی و قصد کارآفرینانه را میانجی‌گری می‌کند. بنابراین، این فرضیه در این زمینه ارائه می‌شود که رابطه بین حمایت دانشگاهی درک شده و قصد کارآفرینانه توسط نگرش نسبت به کارآفرینی، هنجارهای ذهنی و کنترل رفتاری درک شده میانجی می‌شود.

پیش‌آیندهای قصد کارآفرینانه غالباً به عنوان عوامل فرهنگ و زمینه ویژه و وابسته به محیط دیده می‌شوند (کریمی و همکاران، ۲۰۱۷؛ لوته و فرانک، ۲۰۰۳؛ کریمی و همکاران، ۱۳۹۱) و عوامل موجود در مدل TPB در کشورهای مختلف سطوح تأثیرات متفاوتی داشته‌اند (انگل و همکاران، ۲۰۱۰؛ موریانو و همکاران، ۲۰۱۲). در یک مطالعه‌ای جدید که توسط مونیرو و همکاران (۲۰۱۹) انجام شد، نشان داده شد که روابط بین متغیرها در نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده و هم‌چنین عوامل شخصیتی و این متغیرها در دو کشور چین و پاکستان متفاوت است. هم‌چنین مطالعه لینن و چن (۲۰۰۹) نشان داد که روابط بین متغیرها در مدل TPB در دو کشور اسپانیا و تایوان متفاوت است. بنابراین، باید برای تعیین قصد کارآفرینانه، فرهنگ و زمینه ویژه هر کشور را مد نظر قرار داد (حلام و همکاران، ۲۰۱۶).

فرضیه ۶: رابطه عوامل نهادی (یعنی محیط نهادی قانونی، شناختی، هنجاری و دانشگاهی) با متغیرهای انگیزشی نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده (یعنی نگرش نسبت به کارآفرینی، هنجارهای ذهنی،

و مدیریت یک کسب و کار برای من آسان است." و ضریب آلفا کرونباخ برای این مقیاس هم ۰/۸۳ بود. برای سنجش محیط دانشگاهی هم از مقیاس ۹ گویه‌ای استفاده شد که با مرور ادبیات تحقیق (تریودی، ۲۰۱۷؛ سعید و همکاران، ۲۰۱۵؛ کرایجنبرینک و همکاران، ۲۰۰۹) در این زمینه تدوین شده بود (مانند: "دانشگاه ما خدمات مشاوره و آموزش کارآفرینی را برای دانشجویان فراهم می‌کند." ضریب آلفا کرونباخ برای این مقیاس هم ۰/۹۲ بود. همه‌ی گویه‌ها بر مبنای طیف لیکرت هفت امتیازی (از کاملاً مخالفم تا کاملاً موافقم) مورد سنجش قرار گرفتند.

مدل پژوهش و روابط بین متغیرها با استفاده از روش مدل‌سازی معادله‌های ساختاری^۳ (SEM) و با رویکرد حداقل مربعات جزئی^۴ (PLS) ارزیابی شد. یکی از مزیت‌های عمده PLS-SEM آن است که به پیش‌بینی متغیر هدف (در این پژوهش قصد کارآفرینانه) و سنجش قدرت پیش‌بینی پیش‌بینی آینده‌های آن کمک می‌کند. این رویکرد هم‌چنین برای نمونه‌های کوچک و مدل‌های پیچیده به خوبی کاربرد دارد (هیر و همکاران، ۲۰۱۷).

تحلیل در PLS-SEM در دو مرحله انجام می‌شود: مرحله اول مربوط به ارزیابی مدل اندازه‌گیری به منظور تعیین روایی و پایایی متغیرهای مدل می‌باشد و مرحله دوم مربوط به ارزیابی مدل ساختاری، یعنی آزمون فرضیه‌ها، واریانس تبیین شده متغیرهای درون‌زاد و قدرت پیش‌بینی متغیرهای مختلف می‌باشد (هیر و همکاران، ۲۰۱۷). جهت تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار اسمارت پی ال اس ۳.۲.۸^۵ که یکی از پر کاربردترین نرم‌افزارهای مدل‌سازی معادله‌های ساختاری است، استفاده شد (رینگل و همکاران، ۲۰۱۷).

یافته‌ها

به طور کلی ۵۳/۷ درصد از کل پاسخ‌گویان دختر و مابقی آن‌ها (۴۶/۳ درصد) پسر بودند. میانگین سنی آن‌ها ۲۳/۲۲ سال بود. حدود ۶۷/۵ درصد آن‌ها در درس و یا دوره‌های کارآفرینی شرکت کرده

بوعلی‌سینا (۶۵۰ تن) و دانشگاه سمنگان افغانستان (۶۰۰ تن) بود که ۴۳۰ تن از آن‌ها با استفاده از جدول بارلت و روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای با انتساب متناسب برگزیده شدند، اما به منظور افزایش دقت داده‌ها و جلوگیری از افت پرسش‌نامه‌ها و تعمیم‌پذیری بیش‌تر نتایج پژوهش، تعداد ۶۰۰ پرسش‌نامه بین دانشجویان توزیع گردید که تعداد ۴۷۰ پرسش‌نامه گردآوری شد که از بین آنها، تعداد ۴۵۲ پرسش‌نامه مبنای تجزیه و تحلیل‌های آماری قرار گرفتند (دانشگاه بوعلی‌سینا در ایران: ۲۳۱، دانشگاه سمنگان در افغانستان: ۲۲۱). جدول ۱ ویژگی‌های نمونه در هر کشور را نشان می‌دهد. همان‌طور که ملاحظه می‌شود نمونه‌های کشوری از نظر ترکیب جنسیت، آموزش کارآفرینی، تجربه کارآفرینی و مدل نقش کارآفرینی به طور معنی‌داری متفاوت هستند. بنابراین در تحلیل خود برای این تفاوت‌های زیر نمونه‌ها کنترل خواهند شد.

برای سنجش متغیرهای نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده از پرسش‌نامه لینن و چن استفاده شد (لینن و چن، ۲۰۰۹). پایایی این پرسش‌نامه در مطالعات متعدد در کشورهای مختلف از جمله ایران مورد تایید قرار گرفته است (کریمی و همکاران، ۲۰۱۴، ۲۰۱۷). پرسش‌نامه مذکور چهار متغیر نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده را می‌سنجد. مقیاس قصد کارآفرینانه شامل شش گویه (مانند: "به احتمال زیاد در آینده نزدیک کسب و کار خودم را راه‌اندازی می‌کنم.") با ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۳ می‌باشد. نگرش نسبت به کارآفرینی از طریق پنج گویه (مانند: "کارآفرین بودن و یا داشتن یک شغل آزاد اصلاً برای من جذابیت دارد.") سنجیده شد. ضریب آلفا کرونباخ این مقیاس ۰/۸۳ بود. برای سنجش هنجارهای ذهنی از سه گویه (مانند: "اگر تصمیم به راه‌اندازی یک کسب و کار جدید بگیرم، اعضای خانواده ام با تصمیم من موافق خواهند بود.") استفاده شد. ضریب آلفا کرونباخ برای این مقیاس ۰/۸۱ بود. مقیاس کنترل رفتاری درک شده هم با استفاده از شش گویه که ترکیبی از خودکارآمدی و کنترل‌پذیری بودند، سنجیده شد (مانند: "راه‌اندازی

بودند. کمتر از یک سوم از دانشجویان دارای تجربه کارآفرینی بودند (۳۰/۱ درصد). همچنین بیش از نیمی از دانشجویان (۵۲/۱) حداقل یک کارآفرین را می‌شناختند و با کسب و کار او از نزدیک آشنایی داشتند (جدول ۱).

جدول ۱- ویژگی‌های نمونه و آزمون تفاوت بین نمونه‌های دو کشور

ویژگی‌های نمونه	نمونه کلی (N=۴۵۲)	ایران (n=۲۳۱)	افغانستان (n=۲۲۱)	تفاوت معنی‌دار بین نمونه‌ها (t)
سن (سال)	۲۳/۲۲	۲۲/۹۴	۲۳/۵	۱/۲۵
جنسیت (%)				
پسر	۴۶/۳	۱۸	۷۵/۸	۱۵/۱۷
دختر	۵۳/۷	۸۲	۲۴/۲	
آموزش کارآفرینی (%)				
بلی	۶۷/۵	۷۷/۸	۵۶/۹	۵/۵۳
خیر	۳۲/۵	۲۲/۲	۴۳/۱	
تجربه کارآفرینی (%)				
بلی	۲۶/۹	۲۳/۲	۳۰/۸	۱/۸۶
خیر	۷۳/۱	۷۸/۸	۶۹/۲	
شناختن مدل نقش کارآفرینی (%)				
بلی	۴۷/۷	۳۷/۴	۳۱/۳	۶/۸۰
خیر	۵۲/۳	۶۲/۶	۶۸/۷	

جدول ۲- میانگین و انحراف معیار متغیرهای پژوهش

	نمونه کلی (N=۴۵۲)	ایران (n=۲۳۱)	افغانستان (n=۲۲۱)
قصد کارآفرینی	(۱/۰۳) ۳/۴۳	(۱/۰۸) ۳/۰۵	(۰/۸۱) ۳/۸۲
نگرش کارآفرینی	(۰/۹۷) ۳/۷۹	(۱/۰۳) ۳/۴۴	(۰/۷۳) ۴/۱۷
هنجارهای ذهنی	(۱/۱۰) ۳/۶۹	(۱/۱۶) ۳/۴۴	(۰/۹۷) ۳/۹۷
کنترل رفتاری	(۰/۹۹) ۳/۱۱	(۱/۰۰) ۲/۷۱	(۰/۷۹) ۳/۵۲
حمایت دانشگاهی	(۱/۲۸) ۳/۳	(۱/۲۴) ۳/۰۳	(۱/۱۹) ۳/۶۲

کارآفرینی، هنجارهای ذهنی، کنترل رفتاری و حمایت دانشگاهی رابطه‌ی مثبت و معنی‌داری در سطح یک درصد وجود دارد. به عبارتی، هرچه نگرش دانشجویان نسبت به کارآفرینی مثبت‌تر باشد، برای کارآفرینی بیش‌تر مورد حمایت و تایید آشنایان و اطرافیان قرار گیرند، کنترل رفتاری بیش‌تری داشته باشند و از حمایت دانشگاهی بهتری برخوردار باشند، قصد کارآفرینانه‌ی آن‌ها افزایش خواهد یافت. همچنین، حمایت دانشگاهی با نگرش کارآفرینی، هنجارهای ذهنی و کنترل رفتاری رابطه مثبت دارد. در تفسیر این نتایج می‌توان گفت که اگر در دانشگاه

از کارآفرینی حمایت کافی انجام شود، نگرش کارآفرینی دانشجویان، هنجارهای ذهنی آن‌ها و کنترل رفتاری‌شان افزایش خواهد یافت.

نخستین گام در تحلیل مدل اندازه‌گیری در PLS شامل بررسی نیکویی برازش مدل جهانی (هنسلر و همکاران، ۲۰۱۶). با استفاده از شاخص SRMR می‌باشد. مقدار SRMR مدل اندازه‌گیری این تحقیق ۰/۰۶ بوده که کمتر از مقدار پیشنهادی ۰/۰۸+ بوده (هو و بنتلر، ۱۹۹۸) و بنابراین نیکویی برازش مدل تایید می‌شود. بعد از تایید برازش مدل، ارزیابی مدل اندازه‌گیری بر تحلیل روایی و پایایی متغیرها تمرکز

دارد. برای سنجش پایایی مدل به بررسی پایایی ترکیبی و آلفای کرونباخ پرداخته شده است. نتایج در جدول ۴ آورده شده است. همان طور که دیده می شود، نتایج به دست آمده پایایی متغیرها را تایید می کند زیرا همه ی آنها بالای ارزش پیشنهاد شده

۰/۷ می باشد. روایی همگرای متغیرها با شاخص میانگین واریانس استخراج شده (AVE) بررسی شد. همان طور که جدول ۴ نشان می دهد ضریب AVE برای همه متغیرها بیش تر از ۰/۵ می باشد که بیان گر روایی همگرای مناسب مدل اندازه گیری می باشد.

جدول ۳- آماره های توصیفی و همبستگی بین متغیرهای مدل

متغیر	میانگین	انحراف معیار	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰
۱. سن	۲۳/۱۹	۴/۳۰	-									
۲. جنسیت	-	-	-۰/۲۰**	-								
۳. آموزش کارآفرینی	۰/۳۳	۰/۴۷	۰/۰۱	-۰/۱۰*	-							
۴. تجربه کارآفرینی	۰/۲۷	۰/۴۴	۰/۱۲*	-۰/۲۴**	-۰/۱۸**	-						
۵. مدل نقش کارآفرینی	۰/۵۲	۰/۵۰	-۰/۰۱	-۰/۲۰**	۰/۴۳**	-۰/۱۹**	-					
۶. قصد کارآفرینی	۳/۴۳	۱/۰۳	-۰/۰۴	-۰/۲۰**	۰/۲۵**	۰/۳۰**	(۰/۷۷)					
۷. نگرش کارآفرینی	۳/۷۹	۰/۹۷	-۰/۰۴	-۰/۱۶**	۰/۲۰**	۰/۱۳**	۰/۲۸**	۰/۷۶**	(۰/۷۶)			
۸. هنجارهای ذهنی	۳/۶۹	۱/۱۰	-۰/۰۱	-۰/۰۸	۰/۱۴**	۰/۱۰*	۰/۱۸**	۰/۶۰**	۰/۶۷**	(۰/۸۵)		
۹. کنترل رفتاری	۳/۱۱	۰/۹۹	۰/۰۶	-۰/۲۴**	۰/۲۹**	۰/۲۵**	۰/۳۰**	۰/۷۷**	۰/۶۶**	۰/۵۴**	(۰/۷۴)	
۱۰. حمایت دانشگاهی	۳/۳۰	۱/۲۸	-۰/۱۵**	-۰/۱۸**	۰/۲۰**	۰/۱۵**	۰/۱۱*	۰/۲۴**	۰/۲۰**	۰/۱۹**	۰/۲۵**	(۰/۸۰)

جدول ۴- مقادیر آلفای کرونباخ، پایایی ترکیبی، AVE، R² و Q² متغیرهای پنهان پژوهش

سازه	آلفای کرونباخ	پایایی ترکیبی	AVE	R ²	Q ²
حمایت دانشگاهی	۰/۹۲	۰/۹۴	۰/۶۴	-	-
کنترل رفتاری	۰/۸۳	۰/۸۸	۰/۵۵	۰/۳۳	۰/۱۶
هنجارهای ذهنی	۰/۸۱	۰/۸۹	۰/۷۲	۰/۰۴	۰/۰۴
نگرش کارآفرینی	۰/۸۳	۰/۸۷	۰/۵۴	۰/۴۷	۰/۲۳
قصد کارآفرینی	۰/۸۳	۰/۸۸	۰/۵۹	۰/۷۷	۰/۴۰

سرانجام، روایی واگرایی سازه ها با استفاده از روش فورنل و لارکر (۱۹۸۱) آزمون شد. مطابق جدول ۳، مقدار جذر AVE تمام سازه ها (مقادیری که به صورت پررنگ در قطر جدول داخل پرانتز آورده شده است) از مقدار همبستگی میان آن سازه و سازه های دیگر بیش تر است که این امر روایی واگرایی مناسب مدل اندازه گیری را نشان می دهد. ارزیابی مدل

شده آن‌ها ($\beta=0/15$; $p<0/01$) رابطه‌ی مثبت و معنی‌داری دارد. بنابراین، فرضیه ۴ الف، ب و ج حمایت می‌شوند. اندازه اثر هر سه رابطه کوچک بود (جدول ۵).

نتایج هم‌چنین نشان می‌دهد که رابطه بین هنجارهای ذهنی و قصد کارآفرینانه از طریق نگرش به کارآفرینی و کنترل رفتاری درک شده میانجی‌گری می‌شود، بنابراین فرضیه ۳ الف و ب حمایت می‌شود. هم‌چنین، حمایت دانشگاهی تأثیر غیرمستقیم معناداری از طریق نگرش به کارآفرینی و کنترل رفتاری درک شده بر قصد کارآفرینانه دارد. به منظور بررسی اندازه تأثیر غیرمستقیم از آماره VAF با تقسیم تأثیر غیرمستقیم بر تأثیر کلی استفاده شد (نیتزل و همکاران، ۲۰۱۶). مقدار VAF نشان داد که نگرش نسبت به کارآفرینی ۴۴ درصد اثر کل هنجارهای ذهنی بر روی قصد کارآفرینانه را تبیین می‌کند. هم‌چنین مقدار VAF نشان می‌دهد کنترل رفتاری درک شده ۵۶ درصد اثر کل هنجارهای ذهنی بر قصد کارآفرینانه را تبیین می‌کند. هم‌چنین مقدار VAF نشان می‌دهد کنترل رفتاری درک شده ۶۱ درصد اثر کل حمایت دانشگاهی بر قصد کارآفرینانه را تبیین می‌کند. بنابراین، با توجه به این که مقدار VAF بین ۲۰٪ تا ۸۰٪ می‌باشد، نگرش نسبت به کارآفرینی و کنترل رفتاری درک شده رابطه بین هنجارهای ذهنی، حمایت دانشگاهی و قصد کارآفرینانه را به طور جزئی میانجی‌گری می‌کنند (هیر و همکاران، ۲۰۱۷). اثرات کلی هم نشان می‌دهد که چهار پیش‌بینی‌کننده اصلی قصد کارآفرینانه به ترتیب کنترل رفتاری درک شده، هنجارهای ذهنی، نگرش کارآفرینانه و حمایت دانشگاهی هستند (جدول ۵).

به منظور مقایسه و بررسی تفاوت در روابط موجود در مدل بین ایران ($N=231$) و افغانستان ($N=221$)، یک تحلیل PLS-GMA چند گروهی اجرا شد (هیر و همکاران، ۲۰۱۷). برای هر دو مدل ارزش SRMR کمتر از ۰/۰۹ است که بیان‌گر یک

اندازه‌گیری ثابت می‌کند که تمام سازه‌ها از پایایی و روایی مناسبی برخوردار هستند.

پس از تایید روایی و پایایی مدل اندازه‌گیری، مرحله بعد ارزیابی نتایج مدل ساختاری به منظور بررسی معنی‌داری فرضیه‌های تحقیق و درصد واریانس پیش‌بینی شده می‌باشد. جدول ۴ مقادیر R^2 نشان می‌دهد که بیان‌گر واریانس تبیین شده هر متغیر پنهان می‌باشد. همان‌طور که مشاهده می‌شود مدل قادر است به ترتیب ۰/۷۷٪، ۰/۴۷٪، ۰/۳۳٪ و ۰/۴۰٪ واریانس قصد کارآفرینانه، نگرش کارآفرینی، کنترل رفتاری و هنجارهای ذهنی را تبیین کند. به علاوه نتایج آزمون استون-گیسر ثابت می‌کند که مدل قدرت پیش‌بینی مناسبی دارد زیرا مقادیر Q^2 در همه‌ی متغیرهای پنهان مثبت هستند. برای آزمون فرضیه‌ها، ضرایب مسیر استاندارد شده و اندازه اثر (f^2) روابط مفروض تحلیل شدند. همان‌طور که در جدول ۵ مشاهده می‌شود، نتایج تحلیل بوت استرپینگ بیان‌گر معنی‌دار بودن روابط بین نگرش نسبت به کارآفرینی ($\beta=0/35$; $p<0/01$)، هنجارهای ذهنی ($\beta=0/07$; $p<0/05$) و کنترل رفتاری درک شده ($\beta=0/55$; $p<0/01$) می‌باشد، بنابراین فرضیه‌های H1 الف، ب و ج حمایت می‌شوند. اندازه اثر برای فرضیه H1 الف متوسط ($f^2=0/22$) و برای H1 ج بزرگ ($f^2=0/67$) بود. اگرچه تأثیر هنجارهای ذهنی بر قصد کارآفرینانه (H1 ب) معنی‌دار بود اما اندازه تأثیر کمتر از آستانه‌ی ۰/۰۲ برای اثرات کوچک بود ($f^2=0/01$). رابطه بین هنجارهای ذهنی با نگرش نسبت به کارآفرینی ($\beta=0/66$; $p<0/01$) و کنترل رفتاری درک شده ($\beta=0/52$; $p>0/01$) مثبت و معنی‌دار می‌باشد. اندازه اثر برای هر دو فرضیه ۲ الف ($f^2=0/78$) و ۲ ب ($f^2=0/39$) بزرگ بود. بنابراین، فرضیه‌های H2 الف و ب تایید می‌شوند. رابطه‌ی مستقیم بین حمایت دانشگاهی با قصد کارآفرینانه معنی‌دار نبود، بنابراین از H3 حمایت نمی‌شود. نتایج به دست آمده هم‌چنین نشان داد که ادراک دانشجویان از محیط دانشگاهی با نگرش آن‌ها نسبت به کارآفرینی ($\beta=0/09$; $p<0/05$)، هنجارهای ذهنی ($\beta=0/20$; $p<0/01$) و کنترل رفتاری درک

وجود ندارد (جدول ۶). بنابراین، بخشی از فرضیه‌ی هفتم تایید نمی‌شود. به عبارت دیگر، در هر دو کشور عوامل انگیزشی مدل TPB در شکل‌گیری مدل قصد کارآفرینانه نقش تقریباً مشابهی ایفا می‌کنند.

برازش خوب است. نتایج به دست آمده با استفاده از ۵۰۰۰ مورد نشان داد که تفاوت معنی‌داری بین ایران و افغانستان در رابطه مستقیم بین حمایت دانشگاهی و قصد کارآفرینانه وجود دارد ولی در سایر روابط مفروض در مدل تحقیق تفاوت معنی‌داری

جدول ۵- اثرات مستقیم، غیرمستقیم و کلی

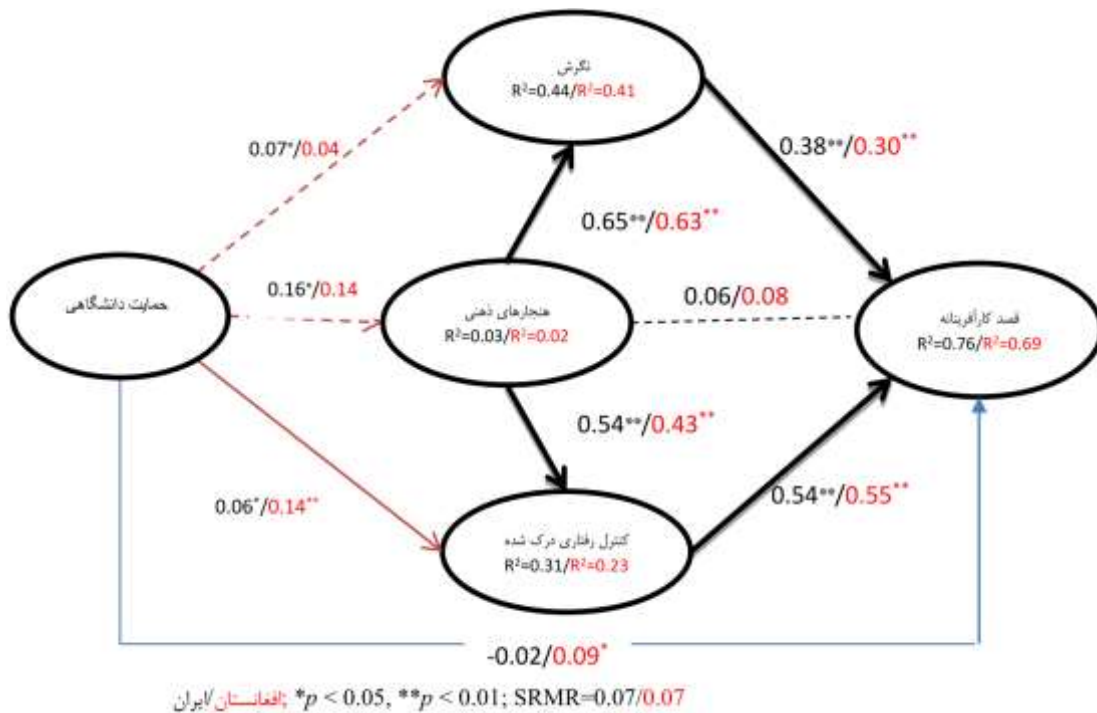
مسیر	ضریب مسیر (β)	فاصله اطمینان CI	F ²	نتیجه آزمون
اثرات مستقیم				
نگرش کارآفرینی ← قصد کارآفرینانه	۰/۳۵**	۰/۲۷-۰/۴۳	۰/۲۲	H1 الف حمایت می‌شود
هنجارهای ذهنی ← قصد کارآفرینانه	۰/۰۷*	۰/۰۱-۰/۱۳	۰/۰۱	H1 ب حمایت نمی‌شود
کنترل رفتاری ← قصد کارآفرینانه	۰/۵۵**	۰/۴۷-۰/۶۱	۰/۶۷	H1 ج حمایت می‌شود
هنجارهای ذهنی ← نگرش کارآفرینانه	۰/۶۶**	۰/۵۹-۰/۷۲	۰/۷۸	H2 الف حمایت می‌شود
هنجارهای ذهنی ← کنترل رفتاری	۰/۵۲**	۰/۴۳-۰/۵۹	۰/۳۹	H2 ب حمایت می‌شود
حمایت دانشگاهی ← قصد کارآفرینانه	۰/۰۲	-۰/۰۲-۰/۰۷	۰/۰۰	H4 حمایت نمی‌شود
حمایت دانشگاهی ← نگرش کارآفرینی	۰/۰۹*	۰/۰۲-۰/۱۷	۰/۰۲	H5 الف حمایت می‌شود
حمایت دانشگاهی ← هنجارهای ذهنی	۰/۲۰**	۰/۱۱-۰/۲۹	۰/۰۴	H5 ب حمایت می‌شود
حمایت دانشگاهی ← کنترل رفتاری	۰/۱۵**	۰/۰۷-۰/۲۴	۰/۰۳	H5 ج حمایت می‌شود
اثرات غیرمستقیم				
هنجارهای ذهنی ← نگرش کارآفرینی ← قصد کارآفرینانه	۰/۲۳**	۰/۱۷-۰/۲۹		H3 الف حمایت می‌شود
هنجارهای ذهنی ← کنترل رفتاری ← قصد کارآفرینانه	۰/۲۹**	۰/۲۴-۰/۳۴		H3 ب حمایت می‌شود
حمایت دانشگاهی ← نگرش کارآفرینی ← قصد کارآفرینانه	۰/۰۸**	۰/۱۰-۰/۱۹		H6 الف حمایت می‌شود
حمایت دانشگاهی ← هنجارهای ذهنی ← قصد کارآفرینانه	۰/۰۱	۰/۰۰-۰/۰۳		H6 ب حمایت نمی‌شود
حمایت دانشگاهی ← کنترل رفتاری ← قصد کارآفرینانه	۰/۱۴**	۰/۰۵-۰/۱۲		H6 ج حمایت می‌شود
اثرات کلی				
هنجارهای ذهنی ← قصد کارآفرینانه	۰/۵۲**	۰/۴۵-۰/۵۸		
حمایت دانشگاهی ← قصد کارآفرینانه	۰/۲۳**	۰/۱۵-۰/۳۲		

p ≤ ۰/۰۱، *p ≤ ۰/۰۵

جدول ۶- نتایج تحلیل چند گروهی

روابط	ضریب مسیر (β) ایران	ضریب مسیر (β) افغانستان	تفاوت مسیر (β)	ارزش p
نگرش کارآفرینی ← قصد کارآفرینانه	۰/۳۸	۰/۳۰	۰/۰۸	۰/۸۴
هنجارهای ذهنی ← قصد کارآفرینانه	۰/۰۶	۰/۰۸	۰/۰۲	۰/۴۱
کنترل رفتاری ← قصد کارآفرینانه	۰/۵۴	۰/۵۵	۰/۰۱	۰/۴۳
حمایت دانشگاهی ← قصد کارآفرینانه	-۰/۰۲	۰/۰۹	۰/۱۱	۰/۰۱**
هنجارهای ذهنی ← نگرش کارآفرینی	۰/۶۵	۰/۶۳	۰/۰۲	۰/۶۰
هنجارهای ذهنی ← کنترل رفتاری	۰/۵۴	۰/۴۳	۰/۱۱	۰/۹۱

حمایت دانشگاهی	← نگرش کارآفرینی	۰/۰۷	۰/۰۴	۰/۰۳	۰/۶۲
حمایت دانشگاهی	← هنجارهای ذهنی	۰/۱۶	۰/۱۴	۰/۰۲	۰/۶۰
حمایت دانشگاهی	← کنترل رفتاری	۰/۰۶	۰/۱۴	۰/۰۸	۰/۱۸

شکل ۱- مقایسه نتایج برای زیر گروه‌های دانشگاه بوعلی سینا و سمنگان

هر دو کشور دارد، ولیکن، هنجارهای ذهنی رابطه‌ی مستقیم معنی‌داری با قصد کارآفرینانه نداشت. این نتایج با نتایج مطالعات قبلی در ایران همخوانی دارد (کریمی، ۱۳۹۴، ۱۳۹۵؛ کریمی، ۲۰۱۹). این نتیجه بیان‌گر آن است که شکل‌گیری قصد کارآفرینانه دانشجویان بیشتر بر ملاحظات فردی مبتنی است تا ملاحظات هنجاری و اجتماعی. به عبارت دیگر، تصمیم‌گیری درباره‌ی حرفه‌ی آینده ممکن است برای فرد اهمیت زیادی داشته باشد و کمتر به عقاید و نظرات دیگران در این رابطه توجه کنند (کریمی و همکاران، ۲۰۱۷). یکی دیگر از دلایل احتمالی چنین نتیجه‌ای، می‌تواند آن باشد که مقیاس هنجارهای ذهنی همه‌ی گروه‌های مرجع و افراد مهم برای فرد و برای کارآفرینی را در بر نمی‌گیرد (زامپتاکیس و همکاران، ۲۰۱۷). دلیل سوم هم می‌تواند مربوط به

بحث و نتیجه‌گیری

بر اساس نظریه‌ی رفتار برنامه‌ریزی شده و همچنین تحقیقات پیشین در زمینه‌ی قصد کارآفرینانه، هدف پژوهش حاضر بررسی نقش محیط دانشگاهی در شکل‌گیری قصد کارآفرینانه دانشجویان بود. در این پژوهش با استفاده از مدل معادله‌های ساختاری یک مدل میانجی بر روی یک نمونه از ۴۵۲ دانشجوی کشاورزی در دو کشور ایران و افغانستان بررسی شد. نتایج این تحقیق به توسعه ادبیات قصد کارآفرینانه کمک می‌کند و به ویژه به نقش محیط دانشگاهی در شکل‌گیری قصد کارآفرینانه در دو کشور فارسی زبان تاکید می‌کند. نتایج نشان داد که کنترل رفتاری درک شده قوی‌ترین ارتباط را با قصد کارآفرینانه دانشجویان در

نتایج تحقیق نشان می‌دهد که حمایت دانشگاهی درک شده رابطه مستقیم با قصد کارآفرینانه ندارد بلکه از طریق پیش‌آیندهای قصد کارآفرینانه در نظریه رفتاری برنامه‌ریزی شده، رابطه غیرمستقیمی با قصد کارآفرینانه دارند. مطالعات پیشین هم دریافتند که عوامل انگیزشی در مدل رفتار برنامه‌ریزی شده رابطه بین عوامل محیطی و قصد کارآفرینانه‌ی دانشجویان را میانجی می‌کنند (کریمی، ۱۳۹۴؛ کریمی و همکاران، ۲۰۱۷). این نتایج از این فرض اساسی نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده حمایت می‌کنند که تأثیر متغیرهای بیرونی مانند محیط دانشگاهی بر قصد کارآفرینانه به صورت غیرمستقیم است و عامل‌های انگیزشی نظیر نگرش نقش واسطه‌ای در این رابطه ایفا می‌کنند (فیشبین و آجنز، ۲۰۱۱). با توجه به این که محیط و حمایت دانشگاهی رابطه مثبتی با نگرش و کنترل رفتاری درک شده دارد، دانشگاه، گروه‌های آموزشی و اعضای هیات علمی باید اثربخشی روش‌های آموزشی، حمایت‌های شناختی و غیرشناختی و حمایت‌های آموزشی عمومی برای دانشجویان را ارزیابی کنند و یک اکوسیستم مثبت برای کارآفرینی و راه‌اندازی کسب و کار فراهم سازند. هم‌چنین پیشنهاد می‌شود که آموزش‌گران دانشگاه‌ها در زمینه نحوه‌ی تدریس کارآفرینی و چگونگی تغییر "قلب و ذهن" دانشجویان به منظور ایجاد انگیزه در آن‌ها در فرایند کارآفرینی، آموزش‌های لازم را دریافت کنند.

مدل پژوهش در ایران ۷۶ درصد و در افغانستان ۶۹ تغییرات قصد کارآفرینانه را تبیین کرد. اگرچه این امر بیان‌گر قدرت پیش‌بینی‌کنندگی بهتر مدل TPB در ایران است و نشان می‌دهد دانشجویان ایرانی در مقایسه با دانشجویان افغانستانی نگرش مساعد و مثبت‌تری نسبت به کارآفرینی دارند، ولیکن، نشان می‌دهد که مدل TPB در محیط‌های فرهنگی-اجتماعی مختلف از اعتبار و قدرت کافی برخوردار است و در زیرنمونه‌های ایرانی و افغانستانی شکل‌گیری قصد و مکانیسم‌های شناختی به مقدار زیادی مشابه و قابل قیاس هستند. به طور کلی، یافته‌های این پژوهش یک توضیح تئوری-محور

رابطه غیرمستقیم هنجارهای ذهنی باشد. همان‌طور که نتایج این تحقیق هم نشان داد هنجارهای ذهنی از طریق دو عامل دیگر، یعنی نگرش و کنترل رفتاری درک شده، رابطه غیرمستقیم دارد که با نتایج مطالعات پیشین همخوانی دارد (لینن و چن، ۲۰۰۹؛ تریودی، ۲۰۱۷). هم‌چنین، رابطه‌ی قوی بین کنترل رفتاری درک شده و قصد کارآفرینانه می‌تواند منتج از شرایط اقتصادی و سیاسی دو کشور باشد. وقتی کشوری از لحاظ اقتصادی و سیاسی ثبات لازم را نداشته باشد و شرایط محیطی برای کارآفرینی مناسب نباشد، می‌توان انتظار داشت که اطمینان فرد به توانایی‌های خود در راه‌اندازی و مدیریت کسب و کار، نقش تعیین‌کننده‌ای در تصمیم او برای کارآفرین شدن داشته باشد (کریمی، ۱۳۹۴). با توجه به این نتایج، پیشنهاد می‌شود که سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان آموزشی برای ارتقا و توسعه کارآفرینی در بین دانشجویان از راهبردهایی استفاده کنند که منجر به بهبود نگرش و خودکارآمدی دانشجویان شود. مثلاً آشنا کردن دانشجویان با کارآفرینان و ارائه مدل‌های نقش کارآفرینی درک آن‌ها از کنترل رفتاری و نگرش‌شان نسبت به حرفه‌ی کارآفرینی به عنوان یک حرفه‌ی امکان‌پذیر و مطلوب کمک می‌کند (کریمی و همکاران، ۲۰۱۴). هم‌چنین، سیاست‌گذاران می‌توانند با تدوین سیاست‌هایی برای تخصیص بودجه، سرمایه و سوبسیدهای مالیاتی به دانشجویان برای راه‌اندازی کسب و کارهای کوچک در خلال دوران تحصیل نقش حیاتی ایفا کنند و بدین طریق به کاشت بذر کارآفرینی در مراحل اولیه کمک شایانی نمایند. هم‌چنین با توجه به اهمیت هنجارهای ذهنی، باید تلاش شود که تصویر کارآفرینی در جامعه به عنوان یک شغل قابل احترام بهبود داده شود. برای این منظور، دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزشی می‌توانند جلسات منظمی با والدین و دوستان کارآفرینان بالقوه برگزار کنند تا آن‌ها را با اهمیت و مزایای کارآفرینی و مشکلات موجود بر سر راه آن آشنا کنند و نظر مساعد آنان را جلب نمایند.

گزارش شده است، اما هنوز ب نیاز به تحقیقات بیشتر در این رابطه وجود دارد. یک مطالعه طولی می‌تواند درک و شناخت بهتری از این امر فراهم کند که آیا قصد کارآفرینانه واقعا به رفتار کارآفرینانه منتهی می‌شود یا خیر. دوم این که در این پژوهش تنها رابطه حمایت دانشگاهی با متغیرهای مدل TPB بررسی شد. ولیکن، متغیرهای محیطی و فردی مهم دیگری هم وجود دارند که می‌توانند به درک تفاوت‌های موجود در کارآفرینی بین دو کشور مورد مطالعه کمک کنند. سوم این که یافته‌های این پژوهش محدود به زمینه دو کشور مورد مطالعه می‌باشد و تنها به دیدگاه دانشجویان مربوط می‌باشد. پژوهش‌های آتی باید این مدل و روابط را در زمینه‌ها و کشورهای دیگر هم مطالعه نمایند.

علی رغم محدودیت‌های مذکور، پژوهش حاضر پیشنهادهای مفید و ارزشمندی برای سیاست‌گذاران، آموزش‌گران و برنامه‌ریزان آموزشی فراهم می‌کند و به آن‌ها کمک می‌کند تا تصمیمات اثربخشی برای بهبود و افزایش رفتار کارآفرینانه اتخاذ نمایند و فرهنگ کارآفرینی را در هر دو کشور ارتقا دهند.

پی‌نوشت‌ها

- 1- Theory of Planned Behavior (TPB)
- 2- Web of Science
- 3- Structural Equation Modeling
- 4- Partial Least Squares
- 5- SmartPLS 3.2.8

برای یافته‌های مک گراث و مک میلان (۱۹۹۲) ارایه می‌دهد: در ترکیب و شکل‌بندی پیش‌آیندهای انگیزشی قصد کارآفرینانه شباهت‌ها بیشتر از تفاوت‌ها هستند و همین امر همسانی فرایندهای شناختی پیش از راه‌اندازی کسب و کار در ایران و افغانستان را توجیه می‌کند.

تنها تفاوت قابل ذکر بین دو نمونه، رابطه‌ی مستقیم حمایت دانشگاهی با قصد کارآفرینانه در نمونه‌ی افغانستان بود که بیان‌گر آن بود حمایت دانشگاهی یکی از عوامل مهمی است که به تبیین قصد کارآفرینانه فراتر از عوامل انگیزشی کمک می‌کند. به عبارت دیگر، اگر محیط دانشگاهی برای کارآفرینی مناسب باشد و حمایت‌های لازم را ارایه دهد، ممکن است فرد علی‌رغم این که نگرش مثبتی به کارآفرینی ندارد، تصمیم به راه‌اندازی یک کسب و کار جدید کند و برعکس، اگر حمایت‌های لازم وجود نداشته باشد، علی‌رغم نگرش مثبت نسبت به کارآفرینی، از راه‌اندازی کسب و کار خود منصرف شود. هر چند بعضی از مطالعات قبلی چنین رابطه‌ای را گزارش کرده‌اند (لوته و فرانک، ۲۰۰۳)، ولی درک بهتر این امر نیازمند تحقیقات بیشتر است.

این پژوهش هم مانند هر پژوهش دیگری، دارای محدودیت‌هایی بود. نخست، در این پژوهش مانند اکثر مطالعات موجود در ادبیات تحقیق، تمرکز ما بر قصد رفتاری بوده است و نه رفتار واقعی. اگرچه اعتبار پیش‌بینی‌کننده قصد در مطالعات کارآفرینی

منبع‌ها

- کریمی، سعید. (۱۳۹۴). بررسی آثار مستقیم، غیرمستقیم و تعدیلی محیط نهادی بر قصد کارآفرینانه دانشجویان کشاورزی. فصل‌نامه علمی پژوهشی توسعه کارآفرینی، ۸ (۲)، ۳۷۱-۳۹۰.
- کریمی، سعید؛ ملامیرزایی، فرشید و موحدی (۱۳۹۵). تأثیر آموزش کارآفرینی و سودمندی آن بر قصد کارآفرینانه‌ی دانشجویان کشاورزی دانشگاه‌های غرب کشور. فصل‌نامه پژوهش مدیریت آموزش کشاورزی، ۸ (۳۸)، ۶۵-۵۱.
- کریمی، سعید. (۱۳۹۵). بررسی نقش هوش هیجانی در توسعه قصد کارآفرینانه دانشجویان کشاورزی (مطالعه موردی: دانشگاه‌های بوعلی‌سینا، رازی، کردستان و لرستان). علوم ترویج و آموزش کشاورزی ایران، ۱۲ (۱)، ۷۱-۸۴.
- کریمی، سعید؛ بیمنز، هارم؛ چیدری، محمد و مولدر، مارتین. (۱۳۹۱). بررسی تأثیر عوامل محیطی و فرهنگی بر قصد کارآفرینانه‌ی دانشجویان کشاورزی. فصل‌نامه علمی پژوهشی توسعه کارآفرینی، ۵ (۳)، ۱۰۵-۱۲۴.

- Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational behavior and human decision processes*, 50 (2), 179-211.
- Ajzen, I. (2011). The theory of planned behaviour: Reactions and reflections. *Psychology and Health*, 26, 1113-1127.
- Audia, P. G., Locke, E. A., & Smith, K. G. (2000). The paradox of success: An archival and a laboratory study of strategic persistence following radical environmental change. *Academy of Management journal*, 43 (5), 837-853.
- Urban, B., & Kujinga, L. (2017). The institutional environment and social entrepreneurship intentions. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, 23 (4), 638-655.
- Bae, T. J., Qian, S., Miao, C., & Fiet, J. O. (2014). The relationship between entrepreneurship education and entrepreneurial intentions: A meta-analytic review. *Entrepreneurship theory and practice*, 38 (2), 217-254.
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. New York: Freeman.
- Choi, K., Park, J., Cho, D., & Chu, H. Y. (2017). The impact of university support on the creation of student entrepreneurs: Evidence from South Korea. *Entrepreneurship Research Journal*, 8 (1).
- Engle, R. L., Dimitriadi, N., Gavidia, J. V., Schlaegel, C., Delanoe, S., Alvarado, I.,... & Wolff, B. (2010). Entrepreneurial intent: A twelve-country evaluation of Ajzen's model of planned behavior. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, 16 (1), 35-57.
- Engle, R. L., Schlaegel, C., & Dimitriadi, N. (2011). Institutions and entrepreneurial intent: A cross-country study. *Journal of Developmental Entrepreneurship*, 16 (02), 227-250.
- Fayolle, A., & Liñán, F. (2014). The future of research on entrepreneurial intentions. *Journal of Business Research*, 67 (5), 663-666.
- Fishbein, M., & Ajzen, I. (2011). *Predicting and changing behavior: The reasoned action approach*. Psychology press.
- Fornell, C., & Larcker, D. F. (1981). Structural equation models with unobservable variables and measurement error: Algebra and statistics.
- Hair Jr, J. F., Sarstedt, M., Ringle, C. M., & Gudergan, S. P. (2017). *Advanced issues in partial least squares structural equation modeling*. Sage Publications.
- Hallam, C., Zanella, G., Dorantes Dosamantes, C. A., & Cardenas, C. (2016). Measuring entrepreneurial intent? Temporal construal theory shows it depends on your timing. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, 22 (5), 671-697.
- Henseler, J., Hubona, G., & Ray, P. A. (2016). Using PLS path modeling in new technology research: updated guidelines. *Industrial management & data systems*, 116 (1), 2-20.
- Hu, L. T., & Bentler, P. M. (1998). Fit indices in covariance structure modeling: Sensitivity to underparameterized model misspecification. *Psychological methods*, 3 (4), 424.
- Iakovleva, T., Kolvereid, L., & Stephan, U. (2011). Entrepreneurial intentions in developing and developed countries. *Education+ Training*, 53 (5), 353-370.
- Iglesias-Sánchez, P. P., Jambrino-Maldonado, C., Velasco, A. P., & Kokash, H. (2016). Impact of entrepreneurship programmes on university students. *Education+ Training*, 58 (2), 209-228.
- Karimi, S., Biemans, H. J., Lans, T., Chizari, M., & Mulder, M. (2016). The impact of entrepreneurship education: A study of Iranian students' entrepreneurial intentions and opportunity identification. *Journal of Small Business Management*, 54 (1), 187-209.

- Karimi, S., JA Biemans, H., Lans, T., Chizari, M., & Mulder, M. (2014). Effects of role models and gender on students' entrepreneurial intentions. *European Journal of Training and Development*, 38 (8), 694-727.
- Karimi, S., Biemans, H. J., Naderi Mahdei, K., Lans, T., Chizari, M., & Mulder, M. (2017). Testing the relationship between personality characteristics, contextual factors and entrepreneurial intentions in a developing country. *International Journal of Psychology*, 52 (3), 227-240.
- Karimi, S. (2019). The role of entrepreneurial passion in the formation of students' entrepreneurial intentions. *Applied Economics*, 52 (3), 331-344.
- Kautonen, T., van Gelderen, M., and Fink, M. (2015). Robustness of the theory of planned behavior in predicting entrepreneurial intentions and actions. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 39 (3), 655-674.
- Kolvereid, L., and Isaksen, E. (2006). New business start-up and subsequent entry into self-employment. *Journal of Business Venturing*, 21 (6), 866-885.
- Kraaijenbrink, J., Bos, G., & Groen, A. (2009). What do students think of the entrepreneurial support given by their universities? *International Journal of Entrepreneurship and Small Business*, 9 (1), 110-125.
- Krueger Jr, N. F., Reilly, M. D., & Carsrud, A. L. (2000). Competing models of entrepreneurial intentions. *Journal of business venturing*, 15 (5-6), 411-432.
- Laguía González, A., Jaén, I., Topa, G., & Moriano, J. (2019). University environment and entrepreneurial intention: the mediating role of the components of the theory of planned behaviour. *Revista de Psicología Social*, 34 (1), 137-167.
- Li, Y., Wang, J., & Long, D. (2019). How do Institutions Inspire Ambitions? Differentiating Institutional Effects on Entrepreneurial Growth Intentions: Evidence from China. *Entrepreneurship Research Journal*.
- Liñán, F., & Chen, Y. W. (2009). Development and cross-cultural application of a specific instrument to measure entrepreneurial intentions. *Entrepreneurship theory and practice*, 33 (3), 593-617.
- Liñán, F., & Santos, F. J. (2007). Does social capital affect entrepreneurial intentions? *International Advances in Economic Research*, 13 (4), 443-453.
- Lortie, J., & Castogiovanni, G. (2015). The theory of planned behavior in entrepreneurship research: What we know and future directions. *International Entrepreneurship and Management Journal*, 11, 935-957.
- Lüthje, C., & Franke, N. (2003). The 'making' of an entrepreneur: testing a model of entrepreneurial intent among engineering students at MIT. *R&d Management*, 33 (2), 135-147.
- Martin, B. C., McNally, J. J., & Kay, M. J. (2013). Examining the formation of human capital in entrepreneurship: A meta-analysis of entrepreneurship education outcomes. *Journal of Business Venturing*, 28 (2), 211-224.
- Mcgrath, R. G., & MacMillan, I. C. (1992). More Like Each Other Than Anyone Else - a Cross-Cultural-Study of Entrepreneurial Perceptions. *Journal of Business Venturing*, 7 (5), 419-429.
- Moriano, J. A., Gorgievski, M., Laguna, M., Stephan, U., & Zarafshani, K. (2012). A cross-cultural approach to understanding entrepreneurial intention. *Journal of Career Development*, 39 (2), 162-185.

- Mueller, S. L., & Thomas, A. S. (2001). Culture and entrepreneurial potential: A nine country study of locus of control and innovativeness. *Journal of Business Venturing*, 16 (1), 51-75.
- Munir, H., Jianfeng, C., & Ramzan, S. (2019). Personality traits and theory of planned behavior comparison of entrepreneurial intentions between an emerging economy and a developing country. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, 25 (3), 554-580.
- Nabi G., & Linan F. (2013). Considering business start-up in recession time: The role of risk perception and economic context in shaping the entrepreneurial intent. *International Journal of Entrepreneurial Behaviour and Research*, 19 (6), 633-655.
- Nguyen, T. V., Bryant, S. E., Rose, J., Tseng, C. -H., & Kapasuwan, S. (2009). Cultural values, market institutions, and entrepreneurship potential: A comparative study of the United States, Taiwan, and Vietnam. *Journal of Developmental Entrepreneurship*, 14 (01), 21-37.
- Nitzl, C., Roldan, J. L., & Cepeda, G. (2016). Mediation analysis in partial least squares path modeling: Helping researchers discuss more sophisticated models. *Industrial management & data systems*, 116 (9), 1849-1864.
- Premand, P., Brodmann, S., Almeida, R., Grun, R., & Barouni, M. (2016). Entrepreneurship education and entry into self-employment among university graduates. *World Development*, 77, 311-327.
- Ringle, C. M., Wende, S., & Becker, J. -M. (2017). *SmartPLS-3*. SmartPLS GmbH, Boenningstedt.
- Roundy, P. T. (2017). Hybrid organizations and the logics of entrepreneurial ecosystems. *International Entrepreneurship and Management Journal*, 13 (4), 1221-1237.
- Saeed, S., Yousafzai, S. Y., Yani- De- Soriano, M., & Muffatto, M. (2015). The role of perceived university support in the formation of students' entrepreneurial intention. *Journal of small business management*, 53 (4), 1127-1145.
- Schlaegel, C., & Koenig, M. (2014). Determinants of entrepreneurial intent: a meta- analytic test and integration of competing models. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 38 (2), 291-332.
- Sesen, H. (2013). Personality or environment? A comprehensive study on the entrepreneurial intentions of university students. *Education+ Training*, 55 (7), 624-640.
- Shi, L., Yao, X., & Wu, W. (2019). Perceived university support, entrepreneurial self-efficacy, heterogeneous entrepreneurial intentions in entrepreneurship education. *Journal of Entrepreneurship in Emerging Economies*.
- Trivedi, R. H. (2017). Entrepreneurial-intention constraint model: A comparative analysis among post-graduate management students in India, Singapore and Malaysia. *International Entrepreneurship and Management Journal*, 13 (4), 1239-1261.
- Turker, D., & Sonmez Selçuk, S. (2009). Which factors affect entrepreneurial intention of university students?. *Journal of European industrial training*, 33 (2), 142-159.
- Vaillant, Y., & Lafuente, E. (2007). Do different institutional frameworks condition the influence of local fear of failure and entrepreneurial examples over entrepreneurial activity?. *Entrepreneurship and Regional Development*, 19 (4), 313-337.
- Walter, A., Auer, M., & Ritter, T. (2006). The impact of network capabilities and entrepreneurial orientation on university spin-off performance. *Journal of business venturing*, 21 (4), 541-567.
- Zampetakis, L. A., Bakatsaki, M., Litos, C., Kafetsios, K. G., & Moustakis, V. (2017). Gender-based differential item functioning in the application of the theory of planned behavior for the study of entrepreneurial intentions. *Frontiers in psychology*, 8, 451.

- Zhang, P., Wang, D. D., & Owen, C. L. (2015). A study of entrepreneurial intention of university students. *Entrepreneurship Research Journal*, 5 (1), 61-82.
- Zollo, L., Laudano, M. C., Ciappei, C., & Zampi, V. (2017). Factors affecting universities' ability to foster students' entrepreneurial behavior: An empirical investigation. *Journal of Management Development*, 36 (2), 268–285.

The Role of Perceived University Support in the Formation of Undergraduate Agriculture Students' Entrepreneurial Intentions: Comparing Bu-Ali Sina and Samangan Universities

S. Karimi¹, F. Sepahvand², and A. S. Makreel³

1- Assistance professor, Department of Agricultural Extension and Education, Bu-Ali Sina University, Iran.

2- PhD Student of Agricultural development, Department of Agricultural Extension and Education, Bu-Ali Sina University, Iran.

3- Master Student of Innovation and Entrepreneurship in Agriculture, Department of Agricultural Extension and Education, Bu-Ali Sina University, Iran.

Abstract

In order to understand better entrepreneurial intentions and behaviors, we need to consider environmental factors, however, less attention has been paid to the effect of these factors on the individual behavior in the literature. Based on the Theory of Planned Behavior (TPB), this study aimed to examine the relationship between perceived university support and students' entrepreneurial intentions in two Persian-speaking countries namely Iran and Afghanistan. The study's population included 1250 undergraduate agriculture students at Bu-Ali Sina University (N=650) and Samangan University in Afghanistan (N=600) in 2019 academic year, which 452 of them were selected using Bartlett's table and proportional stratified random sampling. Study data were collected through a standardized questionnaire. Validity of the questionnaire was approved based on the opinions of faculty members at Bu-Ali Sina University. The reliability of the research instrument was determined using Cronbach's alpha coefficients (in the range of 0.81 to 0.92). Data were analyzed using structural equation modeling and the partial least square (PLS) method. The results indicate that along with positive attitude and perceived behavioral control that are directly related to entrepreneurial intentions, university support also has an indirect but significant impact on shaping of entrepreneurial intention among students. The relative importance of the motivational factors (attitudes, subjective norms and perceived behavioral control) and its antecedent (university support) appears to be broadly similar in the two countries and add support to the applicability of the TPB model in predicting entrepreneurial intentions in non-western countries.

Index Terms: entrepreneurial intentions, theory of planned behavior, perceived university support, agriculture students.

Corresponding Author: S. Karimi

Email: skarimi@basu.ac.ir

Received: 27/12/2019

Accepted: 18/03/2020